

From the 'Workshop of the World' to an Emerging Global City-Region.
Restructuring of the Pearl River Delta in the Advanced Services Economy
X. Zhang

From the ‘Workshop of the World’ to an Emerging Global City-Region: Restructuring of the Pearl River Delta in the Advanced Services Economy

Samenvatting

Lange tijd werd de economische groei en de snelle verstedelijking van China vooral gezien als het gevolg van de ongeëvenaarde expansie van de maakindustrie. Dit wijdverbreide beeld heeft de laatste jaren echter in toenemende mate bijstelling nodig door de sterke groei van de dienstensector en dan met name de meer geavanceerde producentendiensten. Hoewel de diensteneconomie van China nog steeds relatief klein is (gemeten naar GDP per capita), laten de laatste twee decennia een evidente inhaalslag zien. Veel steden en regio's, voornamelijk in de kustgebieden, hebben reeds een transformatie ingezet van een door de industrie gedomineerde economie naar een meer gediversifieerde bedrijvigheid met een grotere rol voor (geavanceerde) producentendiensten. De opkomst van een meer op diensten georiënteerde economie en de daarmee verbonden urbane transitie stelt zowel onderzoekers als beleidsmakers in China voor nieuwe uitdagingen.

De vraag wat de implicaties zijn van de opkomst van een geavanceerde diensteneconomie voor de ontwikkeling van de Chinese steden en regio's staat centraal in deze dissertatie. Om inzicht te verkrijgen in deze vraag is deze transitie onderzocht voor van een van de meest uitgesproken stedelijke industrieregio's van China: de Pearl River Delta (PRD). Aan de hand van een uitgebreide case studie van de PRD is getracht inzicht te krijgen in hoe deze transformatie plaatsvindt in de “workshop of the world” tegen de achtergrond van mondiale economische ontwikkelingen. In het bijzonder is gekeken naar hoe dit proces beïnvloedt wordt door de economische, politieke, institutionele en culturele context in de PRD die zich in de loop van een langdurig historisch proces heeft gevormd.

Onderzoeksvragen

Deze dissertatie bestaat uit vijf artikelen/hoofdstukken die deels reeds zijn gepubliceerd of die nog worden beoordeeld voor publicatie in internationale peer-reviewed tijdschriften of boeken. In deze hoofdstukken wordt gefocust op drie belangrijke vraagstukken die betrekking hebben op de rol van de geavanceerde diensten voor de urbane en regionale ontwikkeling. Het eerste vraagstuk behelst de impact van de opkomst van geavanceerde diensten op de ruimtelijke transformatie van de stedelijke regio's. Het tweede vraagstuk heeft betrekking op de relatie tussen de mondiale economische dynamiek en de lokale, urbane transformatieprocessen in de PRD. Voor wat betreft het derde vraagstuk staan de uitdagingen waarmee de beleidsmakers en meer in het bijzonder planners worden geconfronteerd centraal. Deze vraagstukken zijn vertaald in drie onderzoeksvragen:

- 1) *Welke veranderingen doen zich voor in de stedelijke netwerken van de PRD op regionale,*

nationale en mondiale schaal als gevolg van de opkomst van geavanceerde producentendiensten?

2) Op welke wijzen worden veranderingsprocessen op hogere, nationale en mondiale, schaalniveaus gefilterd en gevormd door de specifieke lokale context van de PRD?

3) In hoeverre kunnen geavanceerde producentendiensten de nieuwe motor van de regionale en stedelijke economieën in de PRD worden en welke ontwikkelingsstrategieën zouden mogelijk geschikt zijn voor de afzonderlijke steden in de PRD?

Theoretisch raamwerk en methodologie

Voor de theoretische basis van dit onderzoek is gebruik gemaakt van inzichten uit verschillende velden, t.w. literatuur met betrekking tot Global/World City netwerken, padafhankelijkheid, stedelijk beleid en management, alsmede literatuur ten aanzien van de politieke-economie van China.

Gekozen is voor een single case studie met de PRD als object van studie. De keuze voor de PRD is gebaseerd op twee argumenten. Ten eerste wordt de PRD algemeen gezien als de ‘workshop of the world’: een typische industriële regio die begon met laagwaardige nijverheid gericht op export en waar vervolgens een proces van upgrading van die nijverheid in combinatie met een groei van geavanceerde producentendiensten heeft plaatsgevonden. De tweede reden is meer pragmatisch: de regio is al frequent onderwerp van onderzoek geweest en tevens statistisch goed gedocumenteerd. Aldus kan de PRD functioneren als een typische casus van de transitie naar een meer op diensten gerichte regionale en stedelijke economie in China. Zo kan een bijdrage worden geleverd zowel aan meer theoretische debatten met betrekking tot dit transitieproces als aan meer op beleid gerichte discussies ten aanzien van de PRD en van andere regio’s die een soortgelijke economische ontwikkeling (zullen) doormaken. Om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden is zowel gebruik gemaakt van kwantitatieve (netwerk analyse) als kwalitatieve (interview, beleidsanalyse) data en methoden.

Resultaten

De transformaties van de stedelijke netwerken in de PRD

De bevindingen ten aanzien van de veranderingen in de stedelijke netwerken zijn tweeledig. Ten eerste zien we dat de groei van geavanceerde producentendiensten een fundamentele herstructurering van het interne stedelijke netwerk binnen de PRD, maar ook van de externe stedelijke netwerken met belangrijke steden binnen en buiten China teweeg heeft gebracht (hoofdstuk 2 en 3). Voor wat betreft het interne stedelijke netwerk heeft de opkomst van de dienstensector geleid tot een aanzienlijke versterking van de positie van de twee voornaamste steden in de regio, Guangzhou en Shenzhen, ten opzichte van de meer gedecentraliseerde en gelijkwaardige verdeling uit de tijd dat de laagwaardige nijverheid nog dominant was.

Geavanceerde producentendiensten zijn meer dan veel industriële activiteiten afhankelijk van ruimtelijke concentratie en de daarmee verbonden agglomeratievoordelen en dientengevolge wordt de positie van de beide grote kernsteden Guangzhou en Shenzhen versterkt. Voor wat betreft de externe stedelijke netwerken zien we dat Guangzhou en Shenzhen zelf in toenemende mate direct verbonden raken met andere global cities als New York en Londen. De cruciale rol die Hong Kong speelde als schakel tussen de mondiale economie en de PRD in het ‘front shop-back factory’ tijdperk is door de opkomst van eigen geavanceerde producentendiensten in de PRD, voornamelijk gevestigd in Guangzhou en Shenzhen, ondermijnd. De ‘workshop in the world’ is aldus in toenemende mate ook in staat om zelf directe relaties met het netwerk van global cities te onderhouden.

Een tweede bevinding betreft de relatie tussen de vorming van stedelijke netwerken op verschillende schaalniveaus en de herkomst van de bedrijven in de producentendiensten (hoofdstuk 4). Terwijl steden in de PRD onderling, en met andere Chinese steden, voornamelijk met elkaar verbonden zijn via netwerken van lokale en nationale bedrijven, worden de netwerken van de regio met overzeese stedelijke dienstencentra gedomineerd door belangrijke multinationale bedrijven. Vooralsnog lijkt hier meer sprake te zijn van een gelijktijdige geneste ontwikkeling dan van opeenvolgende fasen.

De mondiale en lokale dynamiek van urbane transitie in de nieuwe economie

Dit onderzoek heeft eveneens laten zien dat de transformatieprocessen van steden en stedelijke regio's zowel door mondiale als lokale factoren worden beïnvloed. De ontwikkeling van de PRD wordt constant beïnvloed door een samenspel van politieke – primair op nationaal niveau - en economische veranderingen - en dan met name de continue kapitalistische dynamiek op mondiaal niveau (hoofdstuk 2). De verplaatsing van economische activiteiten van ontwikkelde economieën naar de PRD - aanvankelijk laagwaardige industriële activiteiten en vervolgens relatief kapitaalintensieve en technologie-intensieve industriële activiteiten en daaraan gekoppeld de groei van geavanceerde producentendiensten - heeft een belangrijke impuls gegeven aan de voortdurende herstructurering van de PRD in het algemeen en in het bijzonder van de twee belangrijkste steden Guangzhou en Shenzhen na 1978 (hoofdstuk 5).

Maar deze meer exogene ontwikkelingen op hogere schaalniveaus worden ook sterk gefilterd en beïnvloed door zowel de specifieke nationale, als de regionale en stedelijke contexten (inclusief lokale actoren). De concrete vorm en structuur van de complexe stedelijke netwerken van de geavanceerde producentendiensten in de PRD zijn dan ook deels terug te voeren op de institutionele omgeving en complexe staat-markt relaties op nationaal niveau. De samenstelling van de PRD economie op regionaal niveau en de uiteenlopende historische ontwikkelingspaden op het niveau van de individuele steden (hoofdstuk 3 en 4). De opvallende divergentie tussen de samenstelling van de geavanceerde producentendiensten in enerzijds de eeuwenoude stad Guangzhou en anderzijds new-town Shenzhen kan grotendeels worden teruggevoerd op de zeer verschillende ontwikkelingspaden van beide steden en op de wijze waarop nationale en lokale politieke actoren getracht hebben deze paden vorm te geven

(hoofdstuk 5). Deze unieke lokale ‘filters’ bieden een krachtig tegenwicht aan de meer algemene trends die zich afspelen op hogere schaalniveaus en dragen nog steeds bij aan significante verschillen in patronen van stedelijke en regionale ontwikkeling in een mondiale economie.

Uitdagingen voor stedelijk beleid en planning

In de ogen van veel beleidsmakers in China bieden geavanceerde producentendiensten meer perspectief dan de maakindustrie om een meer gelijke sociaaleconomische ontwikkeling in Chinese steden te realiseren. In deze dissertatie (hoofdstuk 3 en 6) wordt echter de stelling betrokken dat zulke activiteiten strenge eisen stellen aan de kwaliteit van de plaats en zeer selectief zijn ten aanzien van locaties. Ontwikkelingsstrategieën die nog steeds sterk steunen op de ervaringen uit de eerste fase van industrialisering miskennen het specifieke karakter van de geavanceerde producentendiensten. Dergelijk beleid zal naar verwachting hoge kosten met zich meebrengen maar weinig effect sorteren. Beter kunnen lokale beleidsmakers eerst inzicht verkrijgen in de karakteristieken en eisen ten aanzien van locatie van geavanceerde producentendiensten alsmede in het profiel van de individuele steden. Vervolgens kan op basis daarvan een beleid worden geformuleerd dat meer gericht is op het stimuleren van de ontwikkeling van specifieke type(n) producentendiensten die aansluiten bij die lokale economische profielen. Inzicht in de sociaaleconomische ontwikkelingen op de lange termijn in combinatie met een meer op samenwerking gerichte ontwikkelingsideologie is cruciaal voor stedelijk en regionaal succes in de diensteneconomie (hoofdstuk 5).